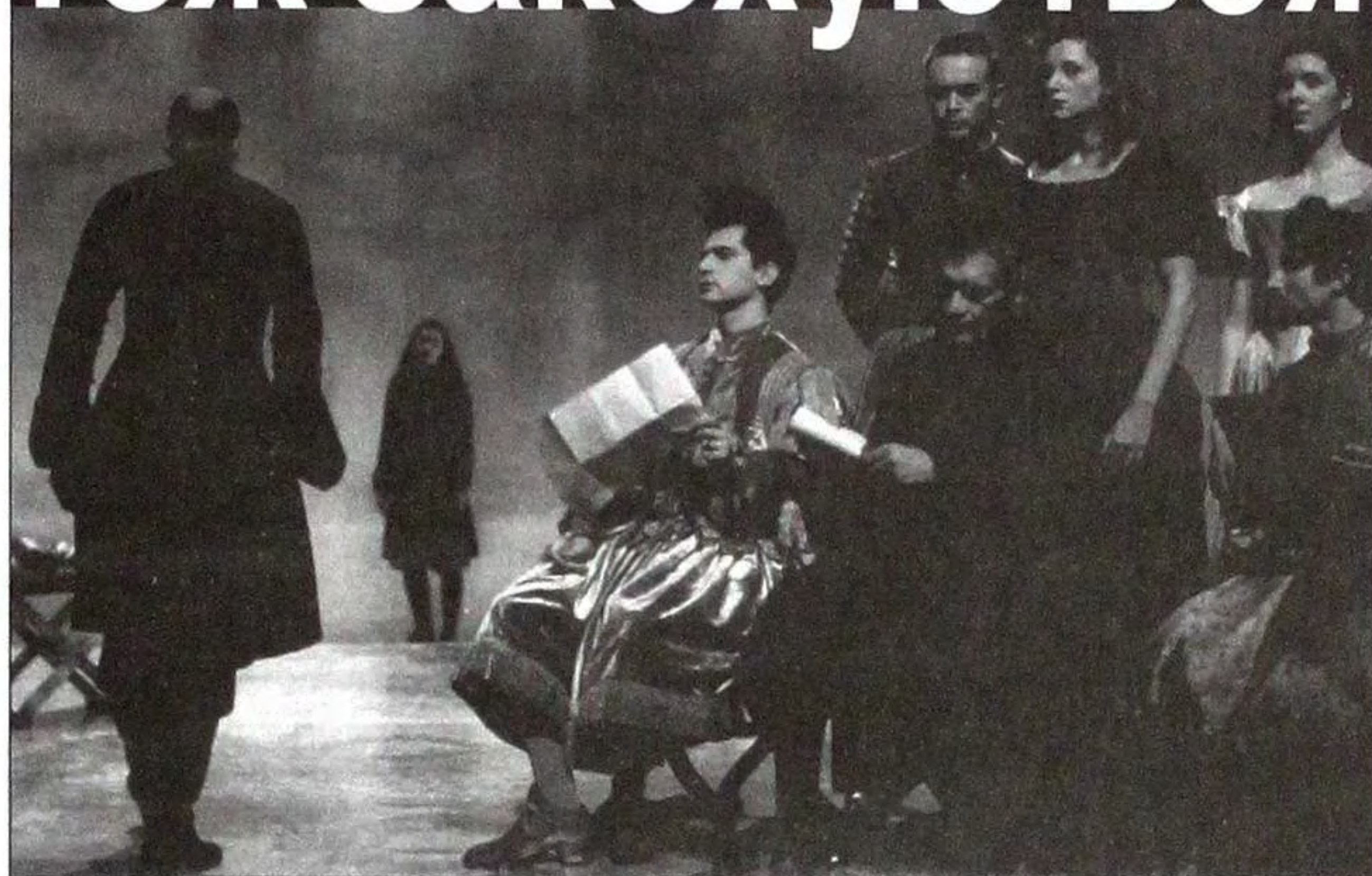


На початку червня швейцарський театр Віді-Лозан завдяки зусиллям Французького культурного центру привіз у столицю «Мізантропа» Мольєра. Постановку здійснив французький режисер Жак Лассаль, відомий в театральному світі своєю любов'ю до класики і Мольєра зокрема. У головній ролі «людиноненависника» Альцеста виступив польський актор Анджея Северин, який нині працює у Франції, а нашому глядачеві відомий, перш за все, з фільмів Анджея Вайди та «Списку Шіндлера» Спілберга. Роль світської красуні Селімени, яка мучить закоханого в неї Альцеста своїм заграванням до інших чоловіків, виконала Ельза Лепуавр.

# Мізантропи теж закохуються

У цей вечір у приміщенні Національного театру російської драми ім. Лесі Українки був принаймні ще один мізантроп (тобто людина, котра почуває до інших, якщо не спопеляючи ненависть, то зневагу). Всупереч власній волі ним був змушений стати я. Напівпорожня зала викликала у мене і почуття сорому за співвітчизників, які проігнорували і Мольєра, і Жака Лассалья, і Анджея Северина — величин світового масштабу. Втім, незручність відчував не лише я. Усі критики, які писали про «Мізантропа», з сумом та іронією констатували, що для киян відома у Європі вистава знаменитого режисера подією не стала. Вона була надто інтелігентною, надто культурною для міста, в якому одні борються за виживання, інші ж поглинуті процесом первинного накопичення капіталу. Ті ж, хто попри всі біди та негаразди не втратив волю до культури, отримали насолоду від зустрічі з мистецтвом, яке називають класичним. А ще виставу називали аристократичною, розумною, сповненою гідності, професійною, гарною, людиною... Прекрасно пошиті історичні костюми (немов з музею, експонатів якого не торкнувся час), сценографія, настільки лаконічна і водночас розкішна і змістовна, що в ній, міняючи світло і якісь деталі, здається, можна грати всього Мольєра. Актори рухаються повільно, без зайвої експресії, завдяки чому бачать і чують одне одного (що нечасто трапляється в сучасному театрі). І в цій несуетності, у повній відсутності бажання розважати глядача є особлива, втрачена нами гідність. Ніхто з



виконавців не намагається модернізувати Мольєра, вивернувши зміст п'єси навиворіт, ніхто не клеїть дурня, аби розсмішити глядача. Автори вистави довіряють своєму класикові, «Мізантропа» сприймають як твір, котрий ніякої коректури, ніяких доповнень не потребує.

Прочитавши уважно п'єсу, і режисер, і актори знайшли у ній і гумор, і пристрасть, і філософську глибину. І майстерно зіграли історію про те, як немолодий пан, котрий зненавидів увесь світ за дурість, тупість і брехню, намагається знайти серед цих пороків особисте щастя. Зрозуміло, що усі його спроби примирити пристрасть до Селімени з високими моральними принципами приречені. І не лише тому, що красуня, яка вкрала серце правдоборця, надто легковажна, оскільки не хоче жертвувати заради коханого світським життям. Сам Альцест, який виголошує бунт проти нещирості, удаваних почуттів,

...у цій  
несуетності,  
у повній  
відсутності  
бажання  
розважати  
глядача  
є особлива,  
втрачена  
нами  
гідність



■ Сцена з вистави  
«Мізантроп».  
Режисер Жак Лассаль.  
Театр Віді-Лозан.  
Швейцарія.

■ Ельза Лепуавр та Анджей  
Северин у виставі  
«Мізантроп».



його  
претензії  
на роль  
вододаря  
дум  
безпідставні

показного благочестя та інших пороків своєї доби, теж нечистий у своїх намірах. Бо поневолений неконтрольованою пристрастю до жінки. А значить — не вільний, значить в будь-який момент може зрадити тим ідеалам, які декларує. Ніхто до його промов не дослухається і жодної користі суспільству, про долю якого він піклується, вони не приносять. Його претензії на роль володаря дум безпідставні. І лише рішення залишити ненависне йому світське товариство, прийняте після виснажливих сварок і примирень з Селіменою, дає надію на те, що цей мізантроп колись завоює право не лише викривати, а й виправляти звичаї і душі своїх співвітчизників. Хоча для цього героєві доведеться злість, ненависть переплавити у співчуття.

Однак це, так би мовити, філософія, яка проступає крізь мольєрівський текст, і сюжет, і досить тонку гру Анджея Северина. А на перший план виходить начебто звичайна історія чергового нещасливого кохання. Жак Лассаль не піддався загальному пафосу — на зламі тисячоліть вирішувати глобальні проблеми. Здається, що інтимні переживання героя, його особисті стосунки з Селіменою цікавлять постановника більше, аніж будь-які соціальні, громадянські мотиви, які при бажанні можна було б озвучити в «Мізантропі». Схоже, що французи не забули, що держава міцна тоді, коли в ній міцна сім'я, що в стосунках чоловіка і жінки віддзеркалюється загальна культура суспільства.

Сцену інтимної зустрічі Альцеста і Селімени, з якої стає зрозуміло, що світська красуня теж небайдужа до цього бунтаря (що робить колізію п'єси ще більш драматичною), режисер виносить на передній план. Від нас закривають весь простір сцени, герої опиняються в замкнутому, стиснутому просторі. Альцест і Селімена напівлежать, вона одягає якісь деталі свого складного туалету і ми розуміємо, що грубі, фізіологічні потреби ці чоловік та жінка тільки що вдовольнили. Але чому немає щастя? Де те блаженство, якого вони прагнули? Чому ті двоє сперечаються, чого вони хочуть одне від одного? Саме ця неможливість щастя в тій системі цінностей, яку ми створили, цікавить режисера понад усе. Він

скрупульозно досліджує природу конфлікту людей, що виділяються гострим розумом, щирістю, красою... По мірі того, як розвивається конфлікт між героєм і героїнею, як вони заганняють його в глухий кут, небажаючи йти на будь-які поступки, починаєш розуміти, що справа не в зіпсованому характері Альцеста, який конфліктує з усім світом. І не в гострому розумі Селімени, яка помічає і їдко висміює будь-які вади, причина самотності. Це критичне ставлення до інших, якраз об'єднує головних героїв. Альцест хоче, аби жінка, заради якої він готовий пожертвувати своєю чоловічою свободою, підкорялася його волі. Не для того, щоб принизити її людську гідність, а для того, щоб захистити. У цьому обов'язок чоловіка перед жінкою — матір'ю, сестрою, дружиною. Однак героїня Ельзи Лепуавр цю опіку сприймає як зазіхання на власну свободу. І коли настає час вибору, вона не готова пожертвувати ілюзією свободи. Ілюзією, тому що вона не вільна від умовностей і цінностей товариства, до якого ставиться з презирством і яке, разом з тим, не може залишити.

Ось такі «старомодні» думки виносиш з цієї «старомодно» зіграної вистави. Жак Лассаль поставив «Мізантропа» про те, що неможливо бути щасливим там, де зникло саме поняття самопожертви, де кожен намагається утверджувати лише своє Его. Жак Лассаль зізнався, що ніколи не перестане вчитися у Мольєра. Той, кому цікава особа Мольєра, буде уважно вивчати характер Альцеста, в якому автор втілює власну втому і відразу до суспільства. На момент створення «Мізантропа» Мольєр був хворим і нещасним; до всього ж, він втратив заступництво короля; молода дружина Арманда Бежар дарувала не стільки радість, скільки страждання (ревності — доля усіх літніх чоловіків, які мали необережність одружитися на молоденьких красунях). Альцесту драматург дав сили на вчинок. Він намагався не лише поквитатися з ворогами і недругами, показавши світові їхню ницість, а й перебороти власну мізантропію. Для того, аби ми впорались з власною мізантропією, аби стали трохи мудрішими, театр Віді-Лозан приїхав до нас з далекої Швейцарії.